

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Mundus Aspectabilis Philosophice Consideratus

Falck, Joseph

Augustae Vindelicorum, 1740

Caput IV. Quænam agant propter finem?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95848](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95848)

totum compositum, quod est illarum effectus. Hoc autem totum non distinguitur à partibus simul sumptis, quia collectioni omnium partium nihil deest ad hoc, ut ipsa sit totum: hinc iudicamus quartam illam entitatem Scotisticam materiæ, formæ, & unioni sine necessitate & fundamento superaddi.

2. Est causa materialis extrinseca respectu formæ, quam sustentat; hæc enim plus confert ad generationem formæ talis, quam ad productionem formæ, v. g. animæ rationalis, quæ creatur: ergo cum respectu istius sit conditio physica, erit respectu illius causa, quatenus est subiectum naturæ prius, recipiens in se immediatè actionem productivam alicujus effectus, essentialiter indigentem tali subiecto. Unde causalitas illius in actu 2. est hæc actio, per quam ita receptam effectus progerminat, & emanat.

3. Sunt causæ intentionales, imprimis finalis, cujus obtinendi gratiâ aliquid fit: unde ejus causalitas in actu 1. est aptitudo, quam res aliqua habet ad pelliciendum in sui amorem voluntatem & appetitum, quæ aptitudo consistit in quadam bonitate objectiva honesta vel delectabili, non semper vera, sed sæpius apparente tantum, quâ miseri mortales sæpe nimium quantum alliciuntur. Unde Philof. 8. Ethic. 2. ait: *Amat unusquisque non quod ipsi bonum est, sed quod apparet.* Et causalitas ejus in actu 2. est positio hujus effectus dependenter ab hoc fine. Ex quibus satis intelligitur, quid circa causam moralem & exemplarem dicendum sit.

CAPUT IV.

Quænam agant propter finem?

Agens dupliciter operari potest propter finem, formaliter & materialiter: formaliter quidem, cum cognoscit finem ut finis est, & media cum aptitudine & proportionem, quam habent ad consecutionem istius finis. Materialiter autem, cum agens cognoscit finem & media, sed non quæ talia cum proportionem, quam invicem habent. Reliqua, quæ nec cognoscunt finem nec media, propriè non agunt, sed aguntur in finem, licet aliqui loquantur aliter. Cum igitur ex S. Thomæ & communi doctrina, omnis actio fiat propter finem, qui velut causa prior movet reliquas, quæritur, qua ratione agens quodlibet propter finem operetur?

Imprimis agentia intellectiva agunt formaliter propter finem. Patet, quia Deus, Angeli & homines cognoscunt finem, ut finis est, item proportionem mediorum cum fine, ita ut eligant circa media; quod quidem in Angelo & homine fit per consultationem, deliberationem, & intentionum vicissitudinem: in Deo autem sine ulla mutatione intrinseca; cum velut agens immobile, æterna & immobili voluntate propter finem immutabilem operetur omnia; unde ait Script. *Tu idem ipse es.* Hic autem finis est Deus ipse juxta illud Prov. 16. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus.* Quod de fine ultimo intelligendum est; habet enim præterea Deus alios fines non ultimos; sic bona sensibilia ordinavit in bonum hominis, ita tamen, ut omnia redundent in Dei gloriam & honorem.

2. Agentia sensus & rationis expertia, licet ponant actionem, quæ est propter finem, potius tamen dicenda sunt agi, & dirigi in finem, quam agere propter finem. Patet, cum finis vim suam exerat, quatenus cognoscitur & ap-

pre

prehenditur; talia autem entia non operantur ex intentione, quæ sit in illis, sed quæ est in Auctore naturæ. Hinc est, quod S. Thomas illa comparet cum sagitta, quæ à sagittante ad scopum impellitur. Si dicatur ejusmodi agentia sæpius à fine deficere & procreare monstra, consequenter à Deo non dirigi: dic, Deum etiam in hujusmodi monstris suos habere fines, juxta illud Christi de cæco nato: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestentur opera Dei in illo.*

Major est difficultas in brutis, quibus aliqui tribuunt nimium, alii nihil; media via multis videtur optima, si nempe dicatur, bruta agere propter finem materialiter, non tamen formaliter. Prima pars patet; quia bruta nituntur in finem, quem cognoscunt, & assumunt media ad illius consecutionem necessaria; sic canis ostenso panem accedit, ut illum comedat. Pars altera probatur, quia bruta ita assumunt media ad finem, ut tamen non cognoscant reflexè hanc mediorum aptitudinem & proportionem ad finem, proinde nec consultant, nec deliberant, nec media comparant, aut inter illa eligunt, aliàs ratiocinarentur, quod planè non possunt, cum Script. dicat: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.*

Conf. Quia bruta ejusdem speciei agunt uniformiter: sic feles insequuntur mures, lupi oves, hirundines ejusdem generis nidos ædificant &c. ergo signum est, quod non agant formaliter propter finem, attendendo ad mediorum proportionem, illa comparando & eligendo, aliàs agerent sæpè diverso modo, uti homines solent. Bruta igitur feruntur in objectum sine deliberatione & libertate ex instinctu & impulsu naturali, qui partim provenit ab intrinseco ex cognitione objecti conjuncta cum appetitu, partim ab extrinseco à varia objectorum determinatione, quibus bruta simul feruntur in finem & media; eo ferè modo, quo nos fallente vestigio corpus sic in alteram partem libramus, ut maneat in æquilibrio, quod certa lege & instinctu naturæ citra ratiocinium perficimus.

Sed tamen, ut dicis, bruta tendunt in media, quæ proportionem habent, & sunt ad finem accommodata: agunt igitur formaliter propter finem. Deinde canis videns panem & baculum videtur deliberare, dum paulisper accedit, tum sistit gressum, aut recedit: ergo agit eligendo, & comparando media. Ad hoc resp. bruta equidem tendere in media accommodata specificativè talia, non autem talia reduplicativè, cognoscendo ipsam proportionem, quæ cum sit aliquid abstractum, non est objectum conveniens bruto, quod utpote materiale duntaxat fertur in objectum sensibile. Canis verò nullatenus deliberat; ad accessum enim aut recessum rapitur instinctu naturali, prout nempe species panis aut baculi seu verberum magis radiant, magisque sensus internos feriunt; non igitur se determinat, sed determinatur. Exemplum habemus iterum in nostris actionibus non deliberatis: sic dum adurimur, illico retrahimus manum, quin tamen judicemus, hanc retractionem esse medium ad vitandum calorem: alius attollit manum & fricat barbam, quin tamen cogitet, hoc esse medium ad finem; taliter crediderim, bruta ad fines suos ferri per media.

Scio multa alia opponi posse omnino mira, quæ de elephante, simia, psittaco, apibus, formicis, &c. leguntur: hæc tamen omnia sine ratiocinio explicanda sunt; uti enim nos ipsi integras orationes recitamus, pulsamus instrumenta musica, aliæque mira præstamus sine speciali reflexione & ratiocinio; quando nempe jam præcessit specierum coordinatio, & instrumentalium corporis partium dispositio: sic etiam bruta poterunt sibi convenientia præstare

ex specierum coordinatione, phantasmatum serie, & aliis determinantibus extrinsecis; quæ tamen omnia non sunt uti in homine per reflexionem acquisita, aut animæ imperio subjecta, sed partim ab Auctore naturæ brutis indita, partim ab aliis causis extrinsecis iisdem impressa. Et certè natura mirabilis etiam est in magnete, gemmis, plantis aliisque sensu & ratione carentibus, quod haud dubiè in illius Auctorem referri debet.

CAPUT V.

De Causis per accidens.

CAUSA per accidens duplex est, una quæ hîc & nunc non influit, sed tantum per accidens conjungitur causæ influenti, uti est musica in musico ædificante: altera est, quæ influit in effectum à se non intentum, ad quem nempe non est ordinata, si est causa non libera, aut non intentum, vel probabiliter prævisum, si est libera. De priori hîc non agimus; quia, cum non influat, propriè non est causa. Posterior autem dividitur in casum & fortunam, ad quas reducitur fatum, & causa Monstrorum.

Casus, ut hîc sumitur pro causa, non pro effectû, est causa non libera per accidens influens in effectum rarò contingentem. Sic casus fuit, quo in ruinis templi, terræ motu concussi, puer intra concavum campanæ ambitum sanus reperiatus est; sic etiam casus est, si tegula decidens prætereuntem vulneret. Fortuna est causa per accidens effectûs rarò contingentis in creaturis, quæ agunt formaliter propter finem, cum nempe causa libera ponit effectum non intentum, vel non expectatum, & probabiliter prævisum: sic fortuna est, si præter intentionem fossor terræ inveniatur thesaurum; & ipse effectûs seu inventio thesauri dicitur effectûs fortuitus, quem cum fortuna confundit vulgus. Sic etiam fortuna est, si aleator liberè ludens aliquoties projiciat senarios, etiamsi hoc intenderit & optaverit, quia hic effectûs, uti supponitur, non fundatur in aliqua causa naturali per se, aut in dexteritate projicientis.

Porro respectu Dei nullus datur effectûs fortuitus, aut casualis; uti enim pulchrè S. Aug. lib. 3. de Trin. cap. 4. *Nihil in ista totius creature amplissima quidem, immensaque republica est, quod non de interiori atque intelligibili aula summi Imperatoris, aut jubeatur, aut permittatur.* Hic enim cuncta prævidet, & sine ejus providentia, ut habet Evangelium, nec perit capillus de capite nostro; effectûs autem malos seu peccata, non intendit, sed duntaxat permittit. Effectûs igitur casuales & fortuiti dantur tantum respectu creaturarum, qui prout sunt boni aut mali, fortuna prospera aut sinistra dicitur. Hinc est, quod Arist. dixisse fertur: *Ubi parum ingenii, ibi plus fortune*; quia scilicet fortunatus multa non prævidet, quæ præditus meliori ingenio prævidisset. Unde etiam Gentiles antiqui finire fortunam Deam cæcam.

FATUM à variis variè sumitur. Ethnici antiqui per fatum intellexerunt necessitatem omnibus dominantem, cujus leges in Jovis Dipthera descriptæ etiam à Diis mutari non possent. Priscillianistæ Hæretici intelligebant dispositionem quandam omnium rerum necessariò consequentem ad impressionem cæli, & ordinem ac motum stellarum. Calvinistæ intelligunt præscientiam & voluntatem Dei, inferentem hominibus necessitatem ad actiones omnes. In hoc triplici sensu fatum rejicitur ab omnibus rectè sentientibus, ut falsum & impium.

Per